

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: DUMINEC'A.

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a:
Pe unu anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.
Pentru Romani'a si strainetate:
Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu
cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;
si mai sus 5 fl v. a

Correspondentiele se se adreseze Redactiunei

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Er banii de prenumeratiune la
TIPOGRAFIA DIECESANA in ARAD.

INVITARE DE PRENUMERATIUNE.

LA

„BISERIC'A si SCOL'A.“

Fóia bisericésca scolastica, literara si economica.

—*—

Cu inceputulu a nului 1890 deschidemu abonamentu nou la „Biseric'a si Scól'a.“

Rugàm pre toti domnii abonenti de pana acuma, cari dorescu a avé fóia nóstra si pe viitoriu, se binevoiesca a tramite la „Tipografi'a diecesana“ pretiulu de prenumeratiune care e:

PENTRU AUSTRO-UNGARIA:

PE UNU ANU 5 fl. — cr.
„ 1/2 „ 2 fl. 50 cr.

PENTRU ROMANIA SI STRAINETATE:

PE UNU ANU 14 franci.
„ 1/2 „ 7 fr.

Spríjinulu moralu si materialu, de care pana acuma s'a bucuratu fóia nóstra, ne indreptatiesce a sperá, cà si in viitoriu vom fi imbratisiati de asemínea simpathii calduróse precum si de bunavointi'a nestramutata a On. Publicu cetitoriu.

Redactiunea.

5480.

Cerculariu.

Inaltulu Ministeriu reg. de cultu si de instructiune publica, sub, 6 l. c. Nr. 42045 opresce dela intrebuintiarea in scóla si la invetiamenta urmatóriele cãrti si mape:

1. Neue karte von Europa, dem mittelländischen Meer, Nord-Afrika, Egypten, Syrien, Klein Asien, Kaukasien, und dem schwarzen Meer, von C. F. Baur (A. Hartleben's, Verlag, in Wien u. Pest.)

2. Oesterreich-ungarische Monarchie, bearbeitet, von C. F. Baur (Wien, Verlag von Ed. Hölzel);

3. Europa, fali abrosza, tervezte és rajzolta Kozen Balázs (Bécs és Olmütz. Hölzl Ede sajátja.);

4. Europa, proiectata si desemnata de B. Kozen (Provedietur'a lui Ed. Hölzel in Wienu, edata de I. Moldovan in Blasiu si W, Krafft in Sibiiu);

5. Oesterreichisch-ungarische Monarchie, entworfen und gezeichnet von B. Kozen (Wien und Olmütz, Verlag von Eduard Hölzel); — mai de parte acest glob.

6. Pamentulu edat de I. Felkl in Praga, romanesc de Ion Simu pentru cà contien date, ce sunt contrarie cu relatiunile si cu pusetiunea publico-juridica a statului unguresc, in loculu numeloru geografice unguresci contien nume germane respective romane, peste acestea pe glob, Romani'a se estinde asupra unei parti mari din monarchia, si Ungari'a nici nu se amintesc.

Din cauzele insirate In Ministeriu opresce acele opuri din tóte scolile din patria, reflectand la articlu de lege XXVIII. 1876. (§. 7. p. 5.) si XXX. 1883. §. 49. cari pedepsesc cu glóba, inchisóre si respective cu amovare din oficiu pre cei ce intrebuinteaza atari carti si instruminte ce le opresce Inaltul Ministeriu.

P. T. inspectori scolari sunt poftiti a comunica acestea cu invetiatorii submanuati.

Arad, 20. decemvre 1889.

Ioanu Metianu, m. p.
Episcopulu Aradului.

In presér'a anului 1890.

Cu diu'a de astadi pléca si anulu 1889. pre calea vecinicie!

Anulu se duce; dar ce bunatãti ne va fi lasand noue, cari remanem aici.

Anii sunt buni, si anii sunt rei. Sunt ani manosi si bogati in roduri, si sunt ani sterpi, ani, cari seracescu si pustiiescu.

Anulu 1889 va scí se povestésca multe, cand se va dá in vorba cu inaintasii lui, pentru ca lui i-a fost dat'a se véda opulu celu mare alu veacului nostru, espositiunea universalá din Paris cu minunile artei, cu minunile industriei si ale lucrului maniloru omenesci.

Dar, pré cand anulu 1889 va povestí aceste minuni, se va gasí de sigur vre unu anu dintre cei betrani, carele lu-va întrebá: ca daca lumea a inaintat, si a produs atâtea lucruri mari si minunate, sunt ómenii mai fericiti, este mai multa indestulire si multiemire astadi in lume, de cum a fost mai inainte?

Va trebui se-se gandésca multu anulu 1889 cá se póta respunde la acésta întrebare. Si daca va respunde, va trebui se dechiare, ca a vediut minuni multe, dar n'a gasit in lume nici indestulirea singurateciloru, nici multiemirea, dupa carea lupta de atâtea veacuri societatea omenésca.

Dar lumea mare cá lumea mare. Are multe mijlóce, si dispune de multe bunatáti. Si-va face, si-si va aflá indestulirea si multiemirea, pre carea o cauta:

Dar ce va fi cu noi, cu mic'a nóstra societate, cu biseric'a si poporul romanu din aceste párti?

In ce stare ne lasa pré noi anulu 1889, si in ce stare ne gasesce anulu 1890?

Nu este din cele mai bune starea si sórtea poporului nostru. Se vede prin multe sate din Metropol'a nóstra lipsa si amaratiune, necazu si durere. Dar din norocire se vedu si sate de acelea, in cari poporul merge inainte.

Starea actuala a poporului nostru inse nu ne multiemesce, pentru ca averea, carea o are cinev'a, fia ea unu capitalu materialu, fia unu capitalu intelectualu, seau moralu, — se perde daca nu se inmultiesce, si daca nu este insocita de voi'a si capacitatea de a-o inmultí, si in acelasi timp lips'a, necazulu si durerea nu omóra pre nimenea, cand celu ce este in lipsa are voi'a si capacitatea de a-se scóte din lipsa si durere si a-si croí o stare si sórte mai buna.

Totulu depinde in acésta lume atât la singurateci cât si la popóre dela voi'a si dela capacitatea de a trái, dela puterea de viétia.

Lips'a, seau imbelsiugarea, pre carea o lasa unu anu dupa sene, este unu momentu trecetoriu; ér puterea si capacitatea de viétia a individiloru si a popóreloru constituie unu momentu de durata sta-tornica.

Întrebarea principala, carea ne preocupa astadi, este deci: cum ne lasa pre noi in punctulu puterii de viétia anulu 1889, si cum ne gasesce anulu 1890?

Omulu este din firea lui facut se fia nemultiemitu; ér acésta nemultiemire cresce, si se poten-

tiéza, cand omulu vede, seau crede, ca altii sunt într'o stare mai buna, decât densulu.

Si chiar acést'a este astadi situatiunea nóstra!

Vedem alte biserici, si alte multe popóre in stare mai buna, decât noi. Ne uitám in acelesi timpu la necazurile, si la durerile nóstre, si neaperrat, ca nu ne vine bine, si nu ne putem sentí multiemiti.

Dar cand ne vedem nemultiemiti, nu scim daca nu cumv'a suntem si nedrepti facia de noi insine?

Se vorbésca inse si in acestu punctu faptele.

Se asemanám putien starea nóstra de astadi cu cea de inainte, de exemplu numai cu starea, in carea ne gaseam numai inainte cu 20 de ani pre terenulu economicu si pre celu culturalu-moralu, si apoi se judecám cu tóta obiectivitatea possiblea mintii omenesci asupra stáarii nóstre actuale.

In caracterulu poporului romanu gasim unu momentu de o deosebita notorietate, gasim anume fap-tulu, esprimatú atât de marcatu de poetulu Vasile Alecsandri in cuvintele: „ap'a trece petri-le remanu.“ Nu crede romanulu odata cu capulu, ca póte vení vre unu timpu, in carele elu se-se prepadésca.

Si daca in acesti 20 de ani va fi perdutu poporul pre alocurea din pamentulu stremosiescu, acésta perdere sta in strensa legatura cu acésta credintia a s'a, ca pamentulu se perde, si se casciga, dar omulu remane. Romanulu nu se teme cu un'a, cu done, de rele, pentru ca este binisiór invetiátu cu ele; dar cand reulu ajunge pana in stadiulu estremu, atunci abate din mani cu tóta tari'a, si se scapa, si se pune pre calea de a merge inainte.

Si chiar in timpululu celor douedeci de ani din urma am vediut punendu-se in aplicare acésta abateré din mani in unele comune de ale nóstre, in cari poporul a inceput a-se scí aflá mai cu succesu in nou'a situatiune, creata prin imprejurárilu vietii de astadi. Si mai mult decât acést'a, am vediut chiar in timpululu din urma, desvoltandu-se si intarindu-se spiritulu de asociatiune pre terenulu economicu prin infintiarea instituteloru de creditu, cari tóte, vedem, ca se sustienu si prosperéza.

Pre terenulu economicu vedem dara, ca se des-vólta, si se semte mai multa putere de viétia.

Mergendu mai departe, si privindu la ceea ce s'a facut pre terenulu culturalu in acesti douedeci de ani, aflám, ca s'a scrisu, si s'a lucrat multu si pre acestu terenu. Cartea si dorulu de carte la poporul nostru s'a generalisatu, si astadi mai ca nu este coliba romanésca, in carea se nu petrun-da câte o carte. Chiar in acestu timpu de douedeci de ani instructiunea in scólele elementarie, instructiunea poporului, a facut unu bunu pasu inainte. Numerulu scóleloru s'a inmultit, si in acelasi timpu s'a inmultit si numerulu invetiátorilor cualificati si alu manualeloru de scóla ér incát pentru inmultirea numerulu ómeniloru inteligenti, credem, ca s'a facut unu

bunu pasu înainte prin fundatiunile cele multe, cari s'au pus in viétia pentru acestu scopu chiar in timpul celoru 20 de ani din urma.

Pre terenulu moralu romanului nu i-s'a potut disputá nici odata omeni'a. Dar unu pecatu remasu din timpurile de trista aducere aminte a fost, ca nefind in trecutu partasi de viétia publica, ne-a lipsit scól'a de a-ne poté deprinde se lucràm unii cu altii. Creandu-ne inse prin constitutiunea bisericesca acésta scóla, in cei douedieci de ani din urma, anu de anu putem constatá totu mai multu progresu si in acésta directiune. S'a inceput, si se lucréza binisior a-se judecá ómenii tot mai mult dupa fapte si tot cu mai multa obiectivitate, ér mergend pre acésta cale înainte ori ce divergintia dintre ómeni incéta cu timpul de sene.

Din tóte acestea urméza, ca desi in starea, in carea ne gasim, luptàm cu multe lipse si neajunsuri, in ceea ce privesce puterea de viétia si desvoltare a bisericei si poporului nostru, — aflàm o deosebire in spre mai bine intre astadi si intre timpul de înainte cu douedieci de ani; ér acésta diferintia in spre mai bine constituie in modu netagaduit unu micu progresu.

Ori cât de micu ar fi acestu progresu in faci'a multeloru trebuintie ale bisericei, totusi elu este progresu in faci'a faptului, pre carele elu lu-constata, si anume in faci'a faptului: ca voim, si ca putem se-ne desvoltàm prin propriiele nóste puteri.

Cu consciinti'a faptului acestui'a imprimatu destul de adenc in inimile nóstre intràm in anulu 1890; si numai Ddiu Bunulu scie, câte incercári si câte greutáti vom mai avé se intempinàm si in anulu acésta!

Dar cu tóte acestea pasim si in acestu nou anu cu tóta increderea intr'unu viitoriu mai bunu, pentru ca nu dorim nimic dela nimenea; ei dorim se sustienem, si se desvoltàm ceea ce este alu nostru, lucrand neobosit cu manile, cu mintea, cu inim'a si cu omeni'a nóstra pentru inaintarea nóstra cà singurateci si pentru ridicarea nóstra cà biserica si cà natiune.

Ddiu se-ne ajute, se lucràm tot cu mai multu succesu in acésta directiune. Ddiu se binecuvinte biseric'a si poporulu seu cu unu anu nou mai fericitu, si anulu 1890 pre tóte terenele vietii se-ne lase in conditiuni mai bune, decât sunt cele, in cari ne gasesce!

Insemnatatea limbei materne.

Omulu este o lume mica in lumea cea mare, cà-ci in elu a concentratu 'Dumnedieu lumea materiala cu cea spirituala.

Cea mai importanta facultate spirituala este facultatea d'a intielege si judecá, adeca ratiunea, cà-ci ea este bas'a celoralalte facultáti, Prin ratiune, séu mai corectu disu, prin activitatea ratiunei se desvólta simtiemintele, ér aceste dóne la olalta dau o direc-

tiune óre care tuturoru porniriloru, nisuintieloru, adeca vointiei; deci tóte trei acte psihice stau in cea mai strensa legatura unele cu altele si se potu derivá unele din altele. Vointi'a si-are originea in simtieminte, ér acestea se sternescu prin lupt'a ideiloru, prin activitatea ratiunei. Prin urmare ratiunea conduce si reguléza intréga viéti'a nóstra spirituala.

Dar ratiunea in sine n'ar avé nici o valóre, déca totodata Dumnedieu nu ne-ar fi inzestratu si cu facultatea, cu posibilitatea d'a esprime ideile, judecátile si conceptele formate de ratiune, adeca cu facultatea d'a vorbí.

Ratiunea si vorbirea, séu limb'a sunt asiadara cele mai scumpe tesauere, cu cari l'a inzestratu Dumnedieu pre omu. Numai prin acestea póte se devina omulu pre pamentu in adeveru representante alu lui Dumnedien; numai prin ratiune si vorbire potura ómenii se se apropia unii de altii, si asia se puna primele base ale culturai si perfectiunei.

Cu cât s'au inmultitu ómenii, cu cât referintiele si necesitátile vietii familiare si sociale s'au estinsu: cu atát a trebuitu se devina si comunicarea ideiloru mai désa, si cu atát mai bine a trebuitu se se desvólte si limb'a si vice-versa; cu cât s'au desvoltatu mai bine limb'a: cu cât au avutu ómenii mai multe cuvinte si espresiuni, cu atát s'au inmultitu si s'au chiarificatu ideile si conceptele, séu cu alte cuvinte cu atát mai bine s'au desvoltatu ratiunea.

Resulta deci, cá si o consecintia naturala, cà intre ratiune si limba este unu raportu fórte stensu. Cu inmultirea ideiloru si concepteloru se desvólta limb'a si cu desvoltarea limbei ni se desvólta ratiunea.

Si deórace ratiunea conduce si reguléza intréga viéti'a spirituala: urméza, ca limb'a este mijloculu cel mai puternicu, prin care ni desvoltàm tóte facultátile spirituale, adeca ratiunea, simtiemintele si vointi'a. Limb'a este bas'a perfectiunei nóstre spirituale, prin limba ne potem ridicá la tot ce e bunu, frumosu si santu.

Si óre care limba are mai mare putere pentru desvoltarea facultátiloru nóstre spirituali?

Nesmintitu, cà limb'a materna, limb'a care o sugem cu laptele mamei; aceea limba, prin care ni castigam primele notiuni, concepte, idei, si judecati, pentruca tóte acestea, castigandu-le asia dicénd cu laptele mamei, sunt pline de viétia, sunt chiare, precise si sigure. Prin astfeliu de notiuni si judecáti chiare si esacte se desvólta si se nobilitéza simtiemintele, se intaresce vointi'a, si se forméza caracterulu. Fara notiuni si judecáti clare si esacte omulu nu se póte aventá la atát'a libertate, ca se fie in stare a guverná inim'a, a stapani si a indreptá pornirile sale.

Cumcà notiunile, conceptele si judecátile castigate prin limb'a materna sunt mai sigure si mai esacte: dovedesce, cà limbi streine usioru si corectu numai cu ajutoriulu limbei materne potem invetiá.

Èr Odobescu dice, cà totdeun'a lucrurile, cari le primu noi prin sange si prin fapte, sunt pline de viétia, ba chiar viétia.

Resulta deci, cà prin limb'a materna ni se desvólta mai bine facultátile nóstre spirituale adeca ratiunea, simtiemintele si vointi'a, ea reguléza continutulu intregu alu vietii spirituale in tóte directiunile.

Tot de aici urmeza, cà cu cât posede cinev'a mai perfectu limb'a s'a materna: cu atât da doveda de o cultura mai inalta spirituala, séu cu alte cuvinte; limb'a materna este termometrulu de cultura alu omului.

Acestu adeveru se póte reportá si la o natiune. Cu cât e mai culta o natiune, cu atât trebuie se aiba si limb'a mai culta si vice-versa: cu cât e mai desvoltata si perfecta limb'a unei natiuni cu atât mai culta trebuie se fie si natiunea, carea vorbesce aceea limba. E destulu se esaminám limb'a ori carei natiuni si ne convingem, la ce gradu de cultura sta aceea natiune. Doveda eclatanta ne sunt limbile clasice vechi si moderne.

Geniulu caracterulu, individualitatea, pe scurtu intréga viéti'a spirituala a unei natiuni se reoglindeza in literatur'a ei nationala.

„Astadi — dice poetulu, nici urma nu aréta, unde a statu acelu pomposu mormentu, ce toti Grecii uniti inaltiera celui mai mare erou alu loru, lui Achile; dar Achile a fostu cantatu de Omeru, si dupa trei mii de ani trecuti traiesce inca Achile, traiesce si va traí in eternitate scapatu din und'a timpului de Iliada, care nici odata nu va perí. Asupr'a acestoru monumente nici man'a muritorilor, nici vechimea nu póte nimicu aceste nu aréta numai umbr'a corpului, ci acelu sufletu nemuritoriu, a carui forma nici o materia nu o póte representá.

Cá o natiune se-si póta eternisá trecutulu seu cu tóte fazele de desvoltare, trebuie se aiba o limba desvoltata, carea se fie in stare a infacisiá atât viéti'a interna spirituala, cât si cea externa in deplin'a ei chiaritate.

Fiescecare natiune numai prin relatiuni continue cu alte popóre póte inaintá usioru si siguru.

Déca voim noi romanii se tienem pasi cu celalalte popóre mai culte din Europ'a, trebuie se primim esperientiele si rezultatele ce le-au facutu aceste popóre pe terenulu culturalu. Averile spirituale ce le casciga unu poporu, se afla depusa in literatur'a s'a nationala. Este de lipsa deci se cunóscem si literatur'a altoru popóre streine. Si cá se se póta nutri din aceste toti de o pntrieva, trebuiescu traduse in limb'a nóstra propria. Èr o traducere buna numai asia e posibila, déca avem noi insine limba desvoltata si culta, carea se póta esprime cât mai fidelu tóte notiunile si conceptele.

Educatiunea de astadi nisuieste, cá se crésca tineri destepti, cu caracteru religiosu-moralu, si se desvólte in fragedile inimi iubire fatia de patrie.

Limb'a materna este mijloculu celu mai puternicu, prin care se póta mai bine desvólta simtiemintulu patriotismului.

Unde nu se cultiva cu seriositate limb'a materna, acolo se va stinge si simtiulu de viétia si nu póte fi verb'a de o viétia adeverata nationala.

Boierii din Moldov'a in sut'a 18, dupa ce parte din interesu, parte din sila se lapedara de limb'a romana, inlocuindu-o cu cea gréca — cu lapedarea limbei materna a urmatu si tēmpirea simtiemintului patrioticu si a degeneratu demnitatea nationala pana acolo, cà la 1745 ei insisi ceru, cà nici unu tēneru boieriu se nu mai fie primitu in functiune publica, déca nu va invetiá limb'a gréca.

Se privim numai cu atentiune faptele maretie ale barbatiloru nostri din nainte de 1848 si ne vom convinge, cà motivulu tuturor rezultateloru nobile, la cari au ajunsu pe tóte terenele vietii, a fostu simtiulu de viétia desvoltatu prin iubirea nemarginita a limbei materne.

Fiesce care poporu numai in limb'a s'a propria se póte desvólta si numai pana atunci póte sperá in viitoriu, pana cand si-pastréza si cultiva limb'a, cà-ci ea este sufletulu si puterea de viétia a unui poporu.

Póte fi despoiatu unu poporu de tóte comorile spirituale si materiali, póte fi subjugatu in modulu celu mai degradatoriu, dar nici odata cu totulu nimicitu, pana cand si-pastréza, si cultiva cu scumpetate limb'a s'a.

Déca acumu de 18 seculi — dice Odobescu — poporulu romanu si-pastréza anca fiinti'a, geniulu seu nestramutatu printre atátea némuri ce-lu incunjura, nu incape indoéla, cà elu acésta taria are se o multiamésca mai cu séma limbei sale.

Romanii dela inceputu au fostu espusi la dieci, sute de mii de neazuri si suferintie.

Dupa ce trecura órdele barbare, ce cufundara pre poporulu romanu in o crassa ignorantia intelectualu si lu-despoiara de tóte averile venira turcii, slavii si in fine fanariotii, cari toti ca nisce lipitori supsera pe sermanulu romanu din tóte partile si i-lu degradara pana la starea cea mai rusinósa; si totu-si 18 secli de sclavia nu-lu putura nimici de tot, nu potura stange din elu sentiulu individualitati; sale nationale.

Romanulu, ca unu fenice din cenusi'a s'a érase se destépta, incede o viétia nóua, progreséza cu celalalte popóre mai culte din Europ'a.

Si óre cum a scapatu romanulu asia curatu din timpurile aceste triste si intunecósé?

A tienutu cu taria la limb'a s'a materna, la te-saurulu celu mai scumpu.

„Limbei dar, limbei nóstre mai multu decât ori càrui altu daru alu poporului nostru, suntem datori acésta minunata reinviere;“

Limb'a materna a fostu in decursu de 18 secli paladiulu nationalitatii, fara dens'a astadi n'ar esistéa poporulu romanu; deci déca voim se avem si noi

viitoriu : trebuie se ni dăm tóte silintiele, cá se o pastrăm si se o cultivăm.

„Dela cultivarea limbei nóstre trebuie să astep-tăm inaintarea si întărirea nationalității nóstre pe viitoriu.“

Si in fine déca n'am poté face mai multu, cá parintii nostri, cari in butulu atátoru suferintie si lo-vituri de sórte, au cultivat'o si pastrat'o cu santie-nie si ni-au lasat'o de mostenire, cá si tesaurulu celu mai scumpu — dicu, déca n'am pote face mai multu decât ei : celu putienu se grijim, ca se-o sus-tienemu si desvoltăm.

Am inceputu si noi pe calea progresului. Imi-tăm popórele mai culte, imprumutăm dela ele tot, ce e bunu si frumosu; aducem jertfe colosale pe alta-riulu culturai. Poporulu romanu incepe a se desteptá.

Tóte aceste inse sunt zadarnice, déca nu vom incepe a dá limbei materne unu locu mai insemnatu in educatiune si viétia.

Tóte popórele culte nisuiescu, cá tineriloru se li dee o educatiune nationala; tocmai pentru acést'a instructiunea in limb'a materna forméza o parte fórte esentiala a educatiunei.

De aceea incheiu, dicéndu se cunóscem, si se invetiám bogatiile depuse in literatur'a nóstra na-tionala.

Mihailu Pacatianu,
teologu absolutu.

Fondulu religionariu gr. or. alu Bucovinei, substratulu, formarea, desvoltarea administrarea si starea lui de facia.

(Continuare.)

§. 12.

IX. Manastirea Solca.

Manastirea Solca e zidita de Stefanu Voda Tomsia si dupa cum dice Siematismulu diecesanu, la anulu 1615. Dara pentru ca chiar in anulu 1615 Stefanu Voda Tomsia au fostu batutu la Tatareni de Lesii lui Visnovetchi si Co-retchi, ginerii Elisavetei, Dómnei lui Ier-mia Movila, si au trebuitu se fuga in Tiar'a Româ-nésca unde i-au venitu si mazilia, atunci au pututu se fie numai inceputa zidirea. De gatitu, au gatit'o si au santit'o in anulu 1630 intru a dóu'a a s'a domnie.¹⁾ Ca tóte manastirile nóstre, asiá si Solc'a trecu prin foculu tuturoru necazuriloru din trecutu, câte venira asupr'a tierii acestei'a. In anulu 1787 in timpulu resbelului dintre Rusi si Turci, acést'a ma-nastire au fostu folosita de magazinu de pane, fiind

¹⁾ Mironu Costinu la Cogalniceanu Tom. I. pag. 283 : „Mai blându erá Stefanu Voda la a dóu'a domnie a s'a. Precum au pututu ántáiu ámbându pre la bejenii stréngéndu conace Imperatiei si aflándu-se in slujba. Si cât s'au mántuitu de Imperatie, s'au apucatu cu tóta o-sérdiea de gatirea manastirii Solcai, care o urzise in dom-niea dintáiu, si nu o seversise, si o au gatitu si o au sfintitu in anulu 7138 (1630).“

mai nainte transportata si depusa in Biseric'a din Arbure catapiteasma si tóte lucrurile sánte.²⁾

Pentru de a dá respunsu in privinti'a proprie-tátiloru manastirii, s'au infatisiatu in 2 Ianuariu 1782 egumenulu Metodie si Ghedeon dichiu manastirescu si dupa ce au depusu juraméntulu, in-trebatu fiind ce mosii are manastirea Solc'a, ei respundu :

1. Satulu Solc'a (Solc'a de susu si Solc'a de josu, acum Arbure) de demultu fusese a lui Luc'a Arbure pírcalabulu Sucevii, crescetoriulu lui Ste-fanu Voda fiulu lui Bogdanu Voda Chio-rulu. Atát lui Luc'a Arbure cât si fiiloru lui Tóder si Nichit'a, acelu Stefanu Voda in anulu 1523 li-au taiatu capulu. Cá ereditate ajunsese sa-tulu acést'a a fi alu lui Udrea celu orbu, carele tienea pre Odóchi'a, o nepóta a lui Arbure si erá socrulu armasiului Tóderu Murguletiu. George Movila metropolitulu, luà satulu acést'a dela Udrea in schimbu pentru satulu Staniles-cii in tienutulu Hotinului, adaugéndu-i inca 300 de lei unguresci si unu potiru de argintu si dárui acést'atu Sucevitiei. Dara fiindu Murguletiu parti-sanu alu Dómnei Elisavet'a, veduvei dupa Ie-remie Movila si luând parte la intreprinderile ei pentru recastigarea tronului Moldovei, Stefanu Tomsia, dupa ce la Cornulu lui Sas in anulu 1612 nimicise de tot óstea lesiésca sub Stefanu Potochi ginerele Dómnei Elisavet'a, intru pedépsa lui Udrea si a lui Murguletiu, stricà invoél'a acést'a. Elu confiscà satulu Solc'a ca proprietate a lui U-drea si Murguletiu si ilu dà prin chrisovulu din 31 Iuliu 7123/1615 manastirii sale Solc'a (Prot. imp. Nr. 56.) Manastirea Suceviti'a, pradata si saracita de Lesi, elu o desdaunéza, dându-i mosiea Stanilesicii cea fosta a metropolitului George, apoi ii cumperà 2 falci de via in Cotnari si îi mai adauge si 700 de lei unguresci si potirulu de argintu luat inapoi dela Udrea.

2. Satulu Botosiana, cumparatu de Ste-fanu Tomsia Voda (in uriculu respectivu se numesce acum pe slavenie Tomsievici) dela Anastasia fia lui Miculu si nepót'a lui Racutu³⁾ cu 700 de lei unguresci si daruitu Solcii cu chrisovulu din 25 Octomvre 7124/1615 (la Prot. imp. suh Nr. 57.)

3. Satulu Cajvana, dela acela-si Domnu Ste-fanu Tomsia, cu uriculu din 28 Iuliu 7123/1615 (Prot. imp. Nr. 58,) cumparatu fiindu dela Vasile Siepteliciu si soti'a lui Tofana cu 1000 de bani rosi (galbini?).

4. Satulu Hrincescii (la gur'a Solcii), pre-cum si mosiile Ciaplincea si Iaslovetiul, capetate in schimbu dela manastirea Suceviti'a pen-tru mosiile Iubanesicii si Cristinescii,

²⁾ Siematismulu dieces. a. 1887 pag. 64.

³⁾ La D. Wickenhauser, Geschichte und Urkunden des Klosters Solka, pag. 19 se dice Racatau.

cari fusesera ale Solcii. Schimbulu este intaritu de Radulu Mihnea Voda (celu mare) prin chrisovulu datu in Sucéva in 11 Februarie 7133/1625 (Prot. imp. Nr. 59 si 60.) Satulu Hrinescii nu mai esista, numele acest'a ilu pórtá inse si pana acum loculu unde au statutu si care este acum cuprinsu in teritoriulu Iaslovetiului.

5. Badeutiulu,

6. Draganescii,

7. Crainicescii,

8. Ivancicautiulu si

9. Pirlisienii,⁴⁾ cari tóte cinci erau sate domnesci, le daruesce Solcii tot ctitorulu ei Stefanu Tomsia prin uriculu din 13 Martie 7123/1615 (Prot. imp. Nr. 61.) Dreptulu manastirii asupr'a acestoru sate il intaresce si Radulu Mihnea prin uriculu din 20 Februarie 7133/1625 (Prot. imp. Nr. 62.)

Satele Draganescii, Ivancicautiulu si Pirlisienii acum nu esista, dara dintranu documentu de delimitare facutu la demándulu lui Grigore Alexandru Ghic'a in anulu 1766, se arata, cumcà mosiea Pirlisienii se hotorea cu Crainicescii, Romanescii, Serbau tiulu si Calafindescii, éra Ivancicautiulu éra situatu din susu de Pirlisieni. Draganescii erau in vecinetatea s'au in dreptulu Satulmarelui. Representantii manastirii observéza, cà in loculu sateloru acelor'a s'au asiediatu coloniile unguresci, adeca Hadiculu (Hádik-falva) si Tibenii (Istenségits.) Intre ómenii be tráni de in credere, chiamati se dee deslucire intemeiata despre hotare, se numescu in uriculu acest'a si doi locuitori din Pirlisieni, Vasile Tibulu si Ioanu Sbiera. Familia Tibulu de buna sama cuprindeá unu cotu alu Pirlisieniloru, si dela ea s'au numitu partea aceea Tibenii, unde mai apoi s'au asiediatu ungurii. De aici numele satului acestui ungurescu pana astadi nu numai la Románi, cari acolo nu mai esista ci si la unguri, Tibenii, cu tóte cà numele oficiosu îi este Istenségits.

10. Jumetate din satulu Milisiautiulu. Partea acest'a fusese óre-când proprietatea unui Constantinu Tufesculu, dela care prin vëndiare trecu la Vasile Padure. Dela acest'a o cumperá mai deperte Lupulu Balsiu cu 110 lei. Dupa drep-

⁴⁾ Pumnulu pag. 118—119 in locu de Draganescii dice falsu Draganescii in locu de Hrinescii, Hrinescii, in locu de Ivancicauti, Ivanosicovcea, in locu de Pirlisieni, Prelesianii si observéza, cumcà nici o mosie de aceste nu se mai afla in stapénirea fondului religionariu. Ele inse se afla tóte, dara sub alte nume, de si mai intregi au fostu impartite coloniloru. Fondulu inse trase dela ei pretiulu desarcinarii pamentului si are acolo si acum regaliile. Pumnulu si la satele aceste considera uriculu de intarire ca uricu donationalu. Pentru aceea elu ca daruitoriu nul numesce pe ctitorulu Stefanu Tomsia ci pe Radulu Voda celu mare.

tulu indatinatu alu Moldovei la casu de vendiare a unei mosii, erau indreptatiti la cumperare in prim'a linie consàngenii vendietoriului. Daca lipsiau de acest'a, seau nu voiau se cumpere, apoi li se veniá acela-si dreptu rediesiloru din locu, éra dupa acest'a celoru invecinati, Lupulu Balsiu, nefindu rediesu invecinatu, vediu pré bine, cà in casulu unui procesu va trebui se pérda. Deci la initiativa lui Benedicht egumenulu Solcii, dupa multe certe premerse au trebuitu se cededie cumperatur'a. Manastirea Solc'a, ca proprietariu alu satului invecinatu Badeutiulu, au cumperatu deci jumetatea acest'a a Milisiautiului in puterea dreptului de vecinatate⁵⁾ intorcându-i lui Balsiu pretiulu cumperării de 110 lei. Contractulu respectivu este semnatu in 20 Ianuariu 7268/1760. (La prot. imper. sub Nr. 63).

11. Muntii Cocosiuulu, Gain'a, Porcesculu si Botosiuulu din Fundulu Moldovei, toti patru in tienutulu Câmpulungului. Muntii acestia i-au luat manastirea in schimbu dela Maria Cananéu si fii ei Sierbanu si Ionitia pentru satulu Costescii de pe Sirete in tienutulu Botosieniloru, care il aveá manastirea Solca in daru dela ctitorulu seu Stefanu Tomsia.⁶⁾ Contractulu de schimbare e din (10 s'au 20?) Ianuariu 1775. (Prot. imp. Nr. 64.)

Pe timpulu comisionării avea manastirea certa vechia cu manastirea Sânt-Ilie, carea stapeníá Satulmare. Acest'a adeca se fie usurpatu o parte, de si nensemata, din mosi'a Badeutiulu, care éra a Solcii.

Afara de aceste proprietáti in partea de dincoace de cordonu, mai posedéa manastirea din colu de cordonu satele Faraonii si Manastirenii, jumetate din mosiea Ciorsacii si o pescuina (lacu) numita Luciulu. Pentru scesteste proprietáti, documintele inaintea comisiunii nu s'au produsu, din cauza numai, pentru cà mosiile erau situate preste cordonu. Dupa dis'a egumenului inse, tóte afara de jumetatea de mosie Ciorsacii, au fost daruie de intemeiatiu manastirii Stefanu Voda Tomsia.

§. 13.

X. Manastirea Homorulu.

Cea dintái urma istorica despre manastirea Homorulu, este pastrata iutr'unu chrisovu alu lui Alexandru Voda celu bunu datu in Sucéva la

⁵⁾ S'au dupa cum se dice pe la noi, megiesie. De numele vecinu, vecinetate cei vechi se feriau ca de focu, cà-ci elu pe atunci insemná supusu unui boeri (iobagiu,) o stare care ajunsese a fi fórte apesata. Pentru aceea la noi cuvântulu acest'a la tíera nu se intrebuintiéza nici acum ci numai la munte in partile Câmpulungului, unde ómenii cu totii erau rediesi, adeca proprietari liberi.

⁶⁾ Pumnulu retacesce si aice, dicénd la pag. 119, cumcà manastirea aru fi luat acesti munti in schimbu pentru o jumetate de Milisiautiulu.

28 Decemvre 6936/1427.) Prin acést'a Domnulu intaresce dreptulu de proprietate alu filoru judelui Ioanu (Ivan) anume Lazaru. Stanciulu si Costea asupr'a mosiei parintesci, adeca valea Moldovitei si pentru credinti'a loru patru tronuli daruesce satiorulu Dobriinu pe ap'a Homorului, unde se afla si manastirea loru. Afara de acést'a mai daruesce manastirii loru inca trei sate sub codru, adeca: unulu unde au fostu hatmanulu Mincu, altulu unde se afla eazulu lorn, si alu treilea unde au fost judele Stanu. Dupa Domnulu Wichenhau-ser satele aceste mai târdiu s'au numitu Vorniceni, Staucenii si Glodenii.⁸⁾

In timpurile turburate de pe timpul domnintiei lui Petru Raresiu, manastirea Homorulu, fiindu situata langa unic'a cale catra Ardealu si asia-

⁷⁾ Vedi documentulu acest'a in traducere nemtiésca la D. Wichenhauer: Geschichte der Klöster Homor Sct. Onufri, Horodnik und Petráuz. Czernowitz 1881, pag. 83—84. — In siematismulu diecesanu pag. 70. anulu uricului este pusu falsu, adeca 1429 in locu de 1427.

⁸⁾ In privintia formarii numeloru proprii ale localitatiloru la noi in vechime eata ce observéza Dl. Wickenhauser l. c. pag. 8: Woda Alexander der Gute gab oder bestätigte den obgenannten drei Brüdern (Lazar, Stanciul si Costea) zu ihrer Klosterkirche auch drei Dörfer unterhalb der hohen Waldung, namentlich wo der Wataman Minko (Dominik) gewesen, das an ihrem Teich gelegene und wo der Königsrichter (Kujas) Stan einst sesshaft gewesen. Nach den Einfällen der Mongolen und Tataren waren nämlich frühere Wohnsitze jahrelang wüste und öde geblieben; so dass sich Name und Erinnerung daran verloren hatte. Auch die oberwähnten drei Dörfer, über die auch Kadans Heer dahin gebrauset, hatten sonach, wie damals die meisten übrigen, noch keinen Namen. Man behält sich bei dem geringen und seltenen Verkehr und der spärlichen Bevölkerung, wo sich Leute auf Tagreisen weit kannten, vorerst mit den alten Namen von Flüssen, Bächen und Bergen, mit Andeutungen, wo jemand sesshaft war oder mit Bezeichnung der Lager oder Ortsbeschaffenheit. Die Notwendigkeit von der Vermehrung der Eigennamen stellte sich erst heraus, als über Dörfer und Besitz wieder Schriften und Urkunden ausgestellt wurden, und da die Schrift, Kirchen, Gebet- und Hofsprache damals die Slawische, ja selbst der erste erwähnenswerte Metropolit. Theoktist selbst, ein slavisirter Bulgare war; so wurden wie die Kinder bei der Taufe, eben so auch die Dörfer, Waldlichtungen, Bergwiese, Malzeichen, Bäche u. dgl., sobald sie zum Aufschreiben kamen, slavisch benannt oder die alten Benennungen, so weit sie den Schreibern verständlich waren, ins Slavische übersetzt oder darnach mundgerecht gemacht. . . . eara la pag. 11 dice: So waren kaum sechszig und vier Jare vorüber, seit Alexander im Jare 1429 (corect 1427) Iwans Sönen Ihr Dorf im Homortale sammt ihrer Kirche und ihren obgenannten drei Dörfern bestätigt hatte, und schon erscheint diese Klosterkirche als Eigentümerin ihrer früheren Herren. Auch hatten diese Dörfer, wo Minko und Stan gewesen und das am Teich gelegene, bereits 6983/1475 urkundenmässig Namen erhalten als: Dworniceni, auch Wormiceni von slav. dwór, Tor oder Hof, Staucani (Staw, Staane, Teich) und Glodeni (Glod. Kot), welche Namen auch allgemach in den Verkehr übergingen.

dara impededându-se in ea tot feliulu de osti, ajunse de tot desolata si in urma numai o ruina, din carea neinsemnatele remasitie se vedu si pana astadi. In loculu manastirii vechi, dara la locu mai radica-tu, zidi o manastire noua logofetulu mare Toaderu Buboioigu cu sotiea s'a Anastasi'a si dupa cum arata inscriptiunea sapata intr'o tabla de patra deasupr'a usiei, ea au fostu finita sub domniea lui Petru (Raresiu) la 15 Augustu 7038/1530. Acést'a zidire sta paná astadi.

In launtrulu bisericii se afla morméntulu ctitorului Tóderu logof. muritu la 1 Ianuariu anulu 1539 si alu sotiei sale Anastasia, murita in 29 Septemvre 1527⁹⁾.

Ca reprezentantu alu manastirii s'au infatisiatu inaintea comisiunii in 15 Ianuariu 1782 delegatulu egumenulu, proegumenulu Pahomie.

Intre toti delegatii manastiriloru, cáti s'au infatisiatu la comisiune, acest'a au fostu celu mai putienu informatu despre trecutul si drepturile manastirii sale. De mai multe ori, in locu se deie deslu-cire, elu respunse cumcá nu scie, pentru cá nu cuno-sce limb'a slavica, in care sânt scrise uricele, vor da deci uricele inse-si lamurirea trebuinciósa. Dara si scrisorile cáte le-au fostu adusu cu sine, erau dupa cum constatéza comisiunea, intr'o disordine atât de mare, încát dupa multa cautare abia se putura aflá uricele, cari erau de trebuintia.

La intrebarea, cá cine au ziditu manastirea, elu respunde, cumcá Petru Raresiu inainte de vr'o 250 de ani, ceea ce dupa cele aretate mai susu, nu este adevératu. In privinti'a proprietátiloru elu marturisesce, cumcá manastirea Homorului posiede:

1. Homorulu. Una uricu donationalu manastirea nu avea, cá-ci parte mare din urice erau acum de multu pierdute. Timpulu si intimplarea anume, când sè se fie perdutu, nu se scia, dar dice proegumenulu Pahomie, cumcá intrunu timpu óre-care unu calugeru din Homoru Macarie au fostu trimisu in afaceri de hotarnicie la Vorniceni, de unde intorcându-se, trecu calare ap'a Sucevii, care érá venita mare si aici luptându-se cu valorile, i se perdura desagii cu scrisorile. Afara de acést'a inainte de vr'o 40 de ani au fostu Moscalii in tiara si când la esitul loru, au auditu calugerii, ca vinu Cazacii asupr'a manastirii. Egumenulu Tofanu au tuatu deci odórele manastirii si ce au fostu mai bun intre aari au pututu fi si urice, si încarcându-le pe calu, au cautatu se apuce in laturi. Dara totu-si de ce s'au temutu n'au scapatu, cá-ci strimtorindu-lu Cazacii, elu lasá calulu si fugi in munte. Se póte

⁹⁾ Pumnulu in privinti'a ctitorului si a anului zidirii e in totala retacire. Elu pune ca anu alu zidirii 1491 si ca ctitoru ilu numesce pre Stefanu celu mare, érá in privinti'a motivului supune cu totul falsu despre Homorulu, ceea ce istori'a si tradiciunea sustiene despre Vorneti.

deci, că la un'a s'au alta din aceste intemplări se se fie perduta uricele despre mosiea Homorulu. De si inse manastirea n'aveá uriculu de daruire, proegumenulu supune comisiunii unu chrisovu dela Stefanu Voda celu mare, datu in Sucév'a in 27 Octomvrie 6999/1494 (Prot. imp. Nr. 67) prin care pe langa aretarea hotareloru, se intaresce dreptulu de proprietate alu manastirii asupr'a mosiei acestei'a.¹⁰⁾

Dupre „Candel'a.“

(Va urmá.)

D i v e r s e.

* **Avis.** Domnii, cari voescu se aiba foea nostra si in anulu 1890, binevoesca a ne aduce acést'a la cunoscintia cu rentorcerea postei prin carte de corespondentia!

Domnii, cari au binevoitu a primí in comisiune calendarie de ale nostre pentru anulu 1890 si credu că nu le vor poté vinde, binevoesca a ni retransmite câte exemplarie au voe, că-ci avemu trebuintia acum celu pucin de 1000 exemplarie si nu mai avemu la dispositia nici unulu. Asceptâmu pana la botezulu Domnului, cand apoi pre cele ne-retransmise le vomu scrie in cont'a comisiunariloru respectivi.

Arad, 31. Dec. v. 1889.

*Administratiunea tipogra-
fieii diecesane.*

* **Serbatorile Nascerti Domnului.** In diu'a prima a Nascerii Domnului a celebrat sant'a liturghia in biserica a catedrala din Arad Pré Santi'a S'a parintele Episcopu Ioan Metian, asistat de ieromonachii Augustin Hamsea si Vasiliu Mangr'a, preotii Gavriil Bodea si Ilie Dogariu si protodiaconulu Ignatie Pap. La finea serviciului divin Pré Santi'a S'a o tienut o cuventare, in carea a vorbit despre insemnatatea Nascerii Domnului asupra desvoltării omenimei, aretandu momentele de mangaiare si invetiatura, care emanéza din acestu santu opu alu indurării dummediesci.

Dupa sant'a liturghia inteliginti'a romana din Aradu si mai multi fruntasi din poporu s'au prezentat la Pré Santi'a S'a, si l'au felicitat de santele serbatori.

* **Invitările la balulu romanu,** pre carele lu-arangéza tinerimea romana de aici in sér'a de 1 Fe-

¹⁰⁾ Pumnulu pag. 106 pune falsu datulu uricului a-deca 27 Augustu 1491, pe când in traducerea nemtiésca a uricului alaturata Prot. imp. sta 27 07tomvre 6996. ceea ce este anulu dela Christ. 1490 că-ci 1491 incepe abia dela Ianuariu. Afara de aceea elu dice, că daruitoriu este Stefanu Voda, luându uriculu de intarire ca uricu de donatiune, ceea ce dupa cele aretate susu, nu e intemeiatu.

bruariu 1890 st. nou in sal'a dela otelulu „Crucea-alba,“ precum aflâm din parte competentá, s'au distribuitu dilele trecute onoratului publicu; in cât inse din eróre s'ar fi intemplatu, că cinev'a se nu fia primitu biletu de invitare — este rugatu a se adresá in acést'a privintia catra presedintele comitetului arangiatoriu, Dlu Dr. Virgilu Bogdanu (Strad'a Széchenyi Nr. 1) in Aradu.

* **Unu omoru.** Redactorulu fóiiei „Zavasta“ Ios'a Tomici a junghiatu dilele trecute pe colaboratorulu primu dela fói'a „Branic“ si fost deputatu Mis'a Dimitrievici, carele a si muritu. Faptulu s'a seversitu in urm'a unei polemii lungi, ce o au purtatu aceste dóue persóne si precum se afirma din Carlovitiu, Ios'a Tomici a voitu pe calea acésta se-si resbune. Elu cauta ocaziune de multu, cá se-si intalnésca adversariulu. Dimitrievici, tocmai voi'a se calatorésca la Zent'a cu sotia si cu copilulu si trecu la gara pe langa cas'a lui Tomici. Acést'a cum i-lu observá, i-si luá o trasura, ajunsse la gara si se asvêrlí asupr'a lui Dimitrievici cu unu cutitu cu dóue taisie, tocmai pe când Dimitrievici era intorsu spre trenu si ilu infipse. Tomici voi'a se mai bage inca odata cutitulu in Dimitrievici a fost inse impededatu de unu colaboratoru care venise se-si petréca siefulu. Tomici voi se fuga. In perplexitatea s'a inse nu afla usi'a de esire si se viri intr'unu birou, unde a fostu prinsu de ómenii dela gara.

C o n c u r s e.

Cu privire la întregirea postului vacant invetiatorescu la scól'a confs. gr. or. rom. din com'n'a Ciacov'a, protop. Timisiór'a se escrie concursu cu terminu pâna la 9 Ianuariu 1890. st. v.

Emolomentele apartinetóre acestui postu sunt:

1. Salariu ficsatu 500. fl. v. a. 2. Pentru lemne de unde are si scól'a a se încâlzi 50 fl. v. a. 3. Pentru scripturistica anualu. 6 fl. v. a. 4. Pentru purtarea notariatulu la comitetulu scolaru 20 fl. v. a. — la olalta 576 fl. v. a. — 5. La inmortariu unde se invitá invetiatoriuu câte 50 cr. 2³/₄ jugere pamentu aratoriu, cuar-tiru liberu cu gradina de legumi.

Doritorii de a ocupá acestu postu bine inziestratu au se fie provezuti cu testimoniu de calificatiune si din limb'a magiara si cea germana, eventualu si cu alte atestate precum despre absolvarea preparandiei, de praxa, etc. si celu putienu a avé cunostintia despre art'a de music'a vocala, aretându-se comitetului scolaru gr. or. rom. din Ciacov'a comitatulu Timisiu celu putienu cu 3 zile inainte de terminulu susu defiptu, avêndu a se presentá si in persóna in vre-o Dumineca ori serbatóre in sft'a biserica a si aretá desteritatea in cantu si tipicu. Iara cu calificatiune de mijlocu si testimoniu numai pentru satu nu se voru luá in consideratiune.

Din siedinti'a ordinara a comitetului scol. gr. or. rom. tienuta la 7/19. Decemvre 1889.

Nicolau Uzonu, m. p.
presiedinte.

In contielegere cu ven. consistoriu alu Timisiorii.